

Gustav Mahler

Symfonie č. 8 Es dur pro sóla, dva smíšené sbory, dětský sbor a orchestr (Symphony No. 8 in E flat major for soloists, two mixed choruses, children chorus and orchestra)

1. díl (Part 1):
Hymnus Veni, Creator Spiritus	24:11
2. díl (Part 2):
Závěrečná scéna z Goethova Fausta
(Final scene from Faust by Goethe)
(začátek [beginning])	21:20
(pokračování [continuation])	17:12
(dokončení [end])	16:18

Sólový zpěv (soloists)
**Gabriela Beňačková-Čapová, Inga Nielsen,
Daniela Šounová** (soprány [sopranos])
Věra Soukupová, Libuše Márová
(alt [contraltos])
Thomas Moser (tenor)
Wolfgang Schöne (baryton [baritone])
Richard Novák (bas [bass])

Pražský filharmonický sbor
(Czech Philharmonic Chorus)
Sbormistr (Chorus master) **Josef Veselka**
Pěvecký sbor Čs. rozhlasu (Prague Radio Chorus)
Sbormistr (Chorus master) **Milan Malý**
Kühnův dětský sbor (Kühn Children's Chorus)
Sbormistr (Chorus master) **Jiří Chvála**

Česká filharmonie
(Czech Philharmonic Orchestra)
Řídí (conductor) **Václav Neumann**

Hudební režie (recording director) **Milan Slavický**
Zvuková režie (recording engineer) **Stanislav Sýkora**
Nahráno 10. — 14. února 1982
ve studiu pražského Domu umělců
(Recorded at the Supraphon studio
at the House of Artists, Prague,
from 10 to 14 February, 1982)

Густав Малер
Симфония № 8 ми бемоль мажор
Солисты
Хор Чешской филармонии
Хормейстер: Йозеф Веселка
Хор Пражского радио
Хормейстер: Милан Малы
Детский хор им. Кюна
Хормейстер: Иржи Хвала
Оркестр Чешской филармонии
Дирижер: Вацлав Нейман

Cover photo © Antonín Vodák
(ceramics by Václav Šerák) 1983
Cover design © Josef Zich 1983
Sleeve-note © Vladimír Léb 1983
Translation © Joy Kohoutová, Bedřiška Adamičková,
Hana Tomková 1983
Translation of the lyrics © Milada Pechová 1983
Cover editor: Dana Melanová

MADE IN CZECHOSLOVAKIA
EXPORTER **ARLIA** PRAGUE

Symfonie č. 8 vznikla v letech 1906—1907, v čase, kdy se schylovalo k poslednímu závažnému mezníku umělecké dráhy Gustava Mahlera (1860—1911). Partitura díla byla dokončena v létě 1907, na podzim byl Mahler intrikami dohnán k rezignaci na funkci uměleckého ředitele vídeňské dvorní opery a nastoupil své poslední dirigentské angažmá ve Spojených státech. Ale také sama Osmá je milníkem, kterým končí Mahlerovo střední tvůrčí období a za nímž se rozprostírají pozdní díla: Píseň o zemi, devátá symfonie a nedokončená symfonie desátá, díla loučení se s životem a světem.

Krátce po dokončení skic Osmé a ještě pln čerstvých dojmů se Mahler svěřil příteli, dirigentu Willemu Mengelbergovi: „Je to to největší, co jsem až dosud udělal, obsahem a formou tak zvláštní, že se o tom vůbec nedá psát. Představte si, že vesmír začíná znít a zvučet. To už nejsou lidské hlasy, nýbrž kroužící planety a slunce.“ Symfonie, kterou Mahler ve vědomí její výjimečnosti považoval za svůj dar národu, je rozhodně největší co do použitých prostředků, neboť svým aparátem překonává i kolosy symfonie druhé a třetí. Spíše než vokální symfonii je symfonickou kantátou: zatímco v 2., 3. a 4. symfonii Mahler použil sboru a sólistů jen v některých větách, zde má zhudebnění textu středověkého svato-dušního hymnu Veni, Creator Spiritus a textu závěrečné scény druhého dílu Goethova Fausta trvale vůdčí roli.

Dílo čekalo na provedení tři roky. Z Mahlerovy korespondence s pořadatelem chystané mnichovské premiéry Emilem Gutmannem víme, že Mahler dlouho nevěřil ve zdar organizačně náročného podniku; v obavách o výsledek chtěl několikrát od provedení odstoupit. Osmá zazněla poprvé 12. září 1910 za účasti téměř jednoho tisíce účinkujících před třemi tisíci posluchači. (Odtud také někdy používán název „Symfonie tisíců“.) Provedení vyústilo do obrovského Mahlerova triumfu, prvního v celé jeho dosavadní kariéře a také posledního; premiér Píseň o zemi a devátá symfonie se už Mahler nedožil.

Ve srovnání s předchozími díly má Osmá nejbliže k Mahlerově Druhé, formálně i obsahově. Je rozvržena do dvou oddílů, přičemž druhý má skrytý třívětý charakter (Adagio-Scherzo-Finale). Podobně jako v jiných symfoniích, také zde v Osmé Mahler sáhl ke slovu jako pomocnému prostředku, jímž má být posluchač doveden k branám vlastního uměleckého poselství. Jsou-li předchozí Mahlerovy symfonie vypjatými dramaty, které se složitě probíjejí k finálnímu kladu a zjasnění, pak Osmá nemá tento zápasivý ráz a je vlastně jediným hymnickým zpěvem o věčné lidské touze po harmonii, lásce a míru.

The Eight Symphony was written in 1906—1907 in a period leading to the last important stage in Gustav Mahler's (1860—1911) creative career. The score of the work was completed in the summer of 1907. In the autumn, Mahler, forced by intrigue to resign from his post as Artistic Director of the Vienna State Opera, embarked on his last conducting engagement in the United States. But the Eighth itself is a milestone ending Mahler's middle creative period to be followed by his last works: Lieder von der Erde, the Ninth Symphony and the unfinished Tenth Symphony, compositions in which he took leave of life and the world.

Shortly after completing the sketch of the Eighth, and still full of fresh impressions, Mahler confided to his friend, conductor Willem Mengelberg: "It is the greatest I have ever done so far, so different in content and form that one cannot even write about it. Just imagine that the cosmos begins to sound and resonate. These are no longer human voices but circling planets and suns." Because of its exceptionality Mahler subconsciously thought of the symphony as his gift to the nation, and it certainly is the greatest as regards the means employed because it even exceeds the colossus-like Second and Third Symphonies in its scoring. It is more a sym-

phonic cantata than a vocal symphony: whereas in the Second, Third and Fourth Symphonies, Mahler used the chorus and soloists only in certain movements, in this symphony the text of the Medieval All Saints' hymn Veni, Creator Spiritus, and the closing scene of the second volume of Goethe's Faust, play a consistently leading role.

The work had to wait three years to be performed. From Mahler's correspondence with Emil Gutmann, the man who expected to give the premiere in Munich, we know that the composer long refused to believe in the success of this organizationally demanding enterprise; fearful of the results, he tried several times to prevent its performance. The Eighth was finally heard for the first time on September 12, 1910, with almost one thousand performers before an audience of three thousand. (This explains why sometimes the name "Symfonie der Tausend" is given.) The concert was a tremendous triumph for Mahler, the first in his career and also the last; Mahler was no longer alive when Lieder von der Erde and the Ninth Symphony had their premiere.

Compared to previous works, the Eighth is closest to Mahler's Second in form and content. It is divided into two parts — with the second having a hidden three-movement character (Adagio-Scherzo-Finale). As in other symphonies, in the Eighth, too, Mahler chose the word as an auxiliary means, intended to carry the listener to the gates of a true artistic message. Mahler's previous symphonies are intensely dramatic, making their way with great difficulty to final affirmation and clarity, whereas the Eighth does not have this character of struggle and is, in fact, a hymn-like song about eternal human longing for harmony, love and peace.

Die Sinfonie Nr. 8 entstand in den Jahren 1906—1907, zu einer Zeit, in der sich Gustav Mahlers (1860—1911) künstlerische Laufbahn ihrem letzten gewichtigen Wendepunkt näherte. Die Partitur des Werkes wurde im Sommer 1907 beendet, im Herbst darauf sah sich Mahler infolge Intrigen gezwungen, auf die Funktion des künstlerischen Leiters der Wiener Hofoper zu verzichten und trat sein letztes Dirigentenengagement in den Vereinigten Staaten an. Aber auch die Sinfonie Nr. 8 selbst ist ein Markstein, der Mahlers mittlere Schaffensperiode abschließt und nach dem die Spätwerke liegen: Das Lied von der Erde, die Sinfonie Nr. 9 und die unvollendete Sinfonie Nr. 10, all dies Werke des Abschieds von Welt und Leben.

Kurz nachdem er die Skizzen zur Sinfonie Nr. 8 abgeschlossen hatte, noch erfüllt von frischen Eindrücken, teilte Mahler seinem Freund, dem Dirigenten Willem Mengelberg, im Vertrauen mit: „Es ist das Größte, was ich bis jetzt gemacht habe. Und so eigenartig in Inhalt und Form, daß sich darüber gar nicht schreiben läßt. Denken Sie sich, daß das Universum zu tönen und zu klingen beginnt. Es sind nicht mehr menschliche Stimmen, sondern Planeten und Sonnen, welche kreisen.“ Die Sinfonie, die Mahler im Bewußtsein ihrer Außerordentlichkeit als sein Geschenk an die Nation betrachtete, ist, was die angewandten Mittel betrifft, entschieden seine größte, denn sie übertrifft mit ihrem Apparat sogar die Kolosse der zweiten und dritten Sinfonie. Eher als eine Vokalsinfonie ist sie eine sinfonische Kantate: während Mahler in der zweiten, dritten und vierten Sinfonie Chor und Solisten nur in einzelnen Sätzen verwendete, spielt hier die Vertonung der mittelalterlichen Pfingsthymne Veni, Creator Spiritus sowie des Textes der Schlußszene des zweiten Teiles von Goethes Faust ständig die führende Rolle.

Drei Jahre wartete das Werk auf seine Durchführung. Aus Mahlers Korrespondenz mit dem Veranstalter der bevorstehenden Münchner Premiere Emil Gutmann wissen wir, daß der Komponist dem Gelingen des organisatorisch anspruchsvollen Unternehmens lange Zeit mißtraute. In Sorge um den Erfolg wollte er mehrmals von der Durchführung zurücktreten. Schließlich wurde die Sinfonie Nr. 8 am 12. September 1910 unter Mitwirkung von nahezu tausend Ausführenden vor dreitausend Zuhörern uraufgeführt. (Daher auch der manchmal angewandte Titel „Sinfonie der Tausend“.) Die Premiere brachte Mahler einen enormen Triumph, den ersten Triumph in seiner ganzen bisherigen Karriere und gleichzeitig auch den letzten; die Erstauffüh-

rungen des Liedes von der Erde und der Sinfonie Nr. 9 sollte er nicht mehr erleben.

Im Vergleich zu den vorangehenden Werken steht die Sinfonie Nr. 8 in Form und Inhalt der Sinfonie Nr. 2 am nächsten. Sie ist zweiteilig angelegt, wobei der zweite Teil einen verhüllt dreisätzigen Charakter hat (Adagio-Scherzo-Finale). Ähnlich wie in seinen übrigen Sinfonien griff Mahler auch in der Sinfonie Nr. 8 zum Wort als Hilfsmittel, welches den Zuhörer zum Tor der eigentlichen künstlerischen Botschaft heranführen soll. Wohingegen sich die vorangehenden Mahlerschen Sinfonien hochgespannte Dramen erweisen, die sich in komplizierter Weise zu der finalen Bejahung und Verklärung durchkämpfen, hat die Sinfonie Nr. 8 keinen solchen kämpferischen Charakter und ist eigentlich ein einziger hymnischer Gesang von der ewigen menschlichen Sehnsucht nach Harmonie, Liebe und Frieden.

La *Symphonie N° 8* est née dans les années 1906—1907, à l'époque où approchait déjà le dernier tournant important de la carrière artistique de Gustav Mahler (1860—1911). Ayant achevé la partition de l'œuvre en été 1907, Mahler — en automne de la même année — a été forcé par les intrigues à résigner à sa fonction directeur artistique de l'opéra de la cour de Vienne, et a accepté son dernier engagement de chef d'orchestre aux Etats-Unis. Mais c'est aussi la Symphonie N° 8 elle-même qui représente un tournant mettant fin à la période intermédiaire de création de Mahler, période qui précède les dernières œuvres du compositeur: Le Lied von der Erde, la Symphonie N° 9 et la Symphonie N° 10 inachevée — œuvres de ses adieux à vie.

Peu après avoir achevé les esquisses de la Symphonie N° 8, étant encore plein d'impressions toutes fraîches, Mahler s'est confié à son ami, chef d'orchestre Willem Mengelberg: «C'est la plus grande chose que j'ai faite jusqu'à présent, si particulière par son contenu et sa forme, que l'on peut en écrire du tout. Imaginez que l'univers commence à sonner et à résonner. Ce ne sont plus des voix humaines, mais des planètes tournantes et Soleil.» La symphonie que Mahler, conscient de son caractère exceptionnel, considérait comme son don à la nation, est assurément sa plus vaste œuvre: ce qui concerne les moyens utilisés; par son appareil, elle dépasse même les colosses des symphonies N°s 2 et 3. Plutôt qu'une symphonie vocale, c'est une cantate symphonique: tandis que dans ses symphonies N°s 2, 3 et 4, Mahler a introduit chœur et les solistes seulement dans certains mouvements, ici, la mise en musique du texte de l'hymne médiéval de Pentecôte, Veni, creator spiritus, et du texte de la scène de clôture de la 2e partie de Faust de Goethe a toujours le rôle prédominant.

L'œuvre a attendu trois ans son exécution. Nous avons appris de la correspondance de Mahler avec Emil Gutmann, organisateur de la première prévue à Munich, que pendant longtemps Mahler n'avait pas cru en la réussite de cette action exigeante: point de vue d'organisation; inquiet sur son résultat, il voulait plusieurs fois renoncer à ce projet. La Symphonie N° 8 a résonné pour la première fois le 12 septembre 1910 avec la participation d'à peu près un millier d'exécutants devant trois mille auditeurs. (C'est pourquoi on appelle parfois cette symphonie également «Sinfonie der Tausend».) L'exécution a abouti à un immense triomphe pour Mahler, le premier dans sa carrière jusqu'alors, aussi le dernier: les premières du Lied von der Erde et de la Symphonie N° 9 n'ont plus eu lieu de son vivant.

En comparaison avec les œuvres précédentes, la Symphonie N° 8 est la plus proche, par sa forme et son contenu, de sa Symphonie N° 2. Elle est conçue en deux parties, la seconde partie ayant — sans que ce soit visible — le caractère de trois mouvements (Adagio-Scherzo-Finale). Comme dans ses autres symphonies, Mahler s'est servi même ici de la parole en tant que moyen auxiliaire par lequel l'auditeur doit être amené jusqu'au sens du message artistique même. Si les symphonies précédentes de Mahler sont des drames passionnés, se frayant de manière compliquée le chemin vers la positivité et le rassérénement finals, la Symphonie N° 8, n'ayant pas ce caractère de combat, est un unique chant hymnique sur le désir éternel d'harmonie, d'amour et de paix.